

2019

MET HART VOOR ERFGOED & GEMEENTEN

BNG BANK ERFGOEDPRIJS
AMERSFOORT, LEEUWARDEN, OSS & RHEDEN



BNG Bank

ERFGOED
PRIJS
2019

Kunsten '92

Voorwoord van de voorzitter

Op 28 maart 2019 is de **BNG Bank Erfgoedprijs** voor de negende keer uitgereikt aan de 'beste erfgoedgemeente' van Nederland. Daar ging zoals elk jaar weer een intensieve, maar voor ons als jury vooral ook leuke en inspirerende periode van selecteren en beoordelen aan vooraf.

Uit een longlist van twaalf gemeenten die blijken van visie en daadkracht in hun omgang met erfgoed selecteerden wij vier genomineerden: Amersfoort, Leeuwarden, Oss en Rheden. Onaangekondigd en incognito bezochten wij deze vier gemeenten en om niet alleen op ons eigen oordeel af te gaan, spraken wij daar ook zo veel mogelijk met inwoners.

Vervolgens nodigden we de vier gemeenten uit om hun erfgoedbeleid en -praktijk te komen toelichten door middel van een korte pitch. En wat hebben ze het ons moeilijk gemaakt! Waren wij tijdens onze geheime bezoeken al onder de indruk van de manier waarop de vier, ieder op geheel eigen wijze, invulling geven aan de omgang met erfgoed; zeer onder de indruk waren wij ook van de verschillende maar stuk voor stuk indrukwekkende presentaties!

Met het gemeentebezoek en de pitch in het achterhoofd moesten wij ons als jury beraden over de vraag wie de winnaar is van de **BNG Bank Erfgoedprijs 2019**. Daarbij hebben we niet alleen gekeken naar gerealiseerd beleid en uitgevoerde projecten, maar ook naar de gemeentelijke visie op erfgoedbeleid. Naar hoe innovatief dat beleid is. Hoe inwoners worden betrokken en specifiek ook jongeren, bijvoorbeeld door middel van erfgoededucatie. En welke rol erfgoed speelt op andere

beleidsterreinen, zoals toerisme, onderwijs, ruimtelijke ontwikkeling en economie. Want erfgoed is niet alleen van culturele en sociale waarde, maar ook van economische waarde. Ook daarom willen we met de jaarlijkse toekenning van de **BNG Bank Erfgoedprijs** gemeenten stimuleren om actief in te zetten op cultureel erfgoed.

Zowel Amersfoort, Leeuwarden, Oss als Rheden kunnen bogen op aansprekende voorbeelden die wat de jury betreft ook inspirerend en stimulerend kunnen zijn voor andere gemeenten. Het was dan ook geenszins gemakkelijk om uit de vier genomineerden een keuze te maken. Het feit dat je genomineerd bent, wil immers zeggen dat je het goed doet. En dat is op zich al zeer prijzenswaardig en een felicitatie waard!

Ina Adema

Voorzitter bestuur

BNG Cultuurfonds

Juryvoorzitter

BNG Bank Erfgoedprijs

Burgemeester van Lelystad

BNG Bank Erfgoedprijs Editie 2019

Sinds 2010 wordt op initiatief van het Erfgoedplatform van **Kunsten '92** een nationale prijs toegekend aan de gemeente met het beste erfgoed-beleid: de **BNG Bank Erfgoedprijs**.

Het gaat om erfgoed in brede zin: gebouwde monumenten, archeologie, museale collecties en archieven, maar ook historisch landschap, mobiel en immaterieel erfgoed. En erfgoed voor de jeugd (erfgoodeducatie)!

Het betreft lokaal beleid dat draagvlak creëert in de samenleving en dat doorwerkt in het totale beleid van de gemeente. Beoordeeld worden dus projecten, initiatieven, evenementen, maar ook beleid en besluiten van de gemeente.

Met deze prijs ter waarde van € 25.000 wil het Erfgoedplatform uitstekende voorbeelden van de gemeentelijke erfgoedpraktijk laten zien, ook ter inspiratie voor andere gemeenten.

Op deze manier bevordert de prijs erfgoedbeleid. De prijs stimuleert gemeenten om cultureel erfgoed ook in te zetten ter versterking van beleidsterreinen als toerisme, cultuur, onderwijs, sociale zaken, ruimtelijke ontwikkeling en economie.

Alle gemeenten in Nederland kunnen in aanmerking komen voor deze prijs, die beschikbaar is gesteld door hoofdsponsor BNG Cultuurfonds.

Voor de tweede maal werd dit jaar de Publieksprijs uitgereikt, bestaande uit de eer en een aandenken. Het publiek stemt voor de Publieksprijs op de gemeente waarvan men vindt dat die in het verleden, heden en toekomst op inspirerende en innovatieve wijze omgaat met erfgoed.

CRITERIA

De criteria van de BNG Bank Erfgoedprijs luiden als volgt:

- Wat is de visie van de gemeente op het gebied van erfgoed?
- Op welke andere beleidsterreinen speelt erfgoed een rol?
- Welke rol krijgen inwoners bij het erfgoed en het gemeentelijke erfgoedbeleid?
- Welke plaats is er voor jeugd (onderwijs, erfgoededucatie) en/of de participatie van ouderen?
- Hoe communiceert de gemeente over het erfgoedbeleid en de -projecten?
- Wat doet de gemeente met erfgoed als innovatieve factor?
- Waaruit bestaat het recent gerealiseerd beleid en welke uitgevoerde projecten zijn er?
- Wat is de grootte en de inzet van het gemeentelijke erfgoedbudget?

Tegelijkertijd hield men wat betreft de criteria de volgende aspecten tegen het licht:

- Plannen: geeft de gemeente erfgoed een duidelijke plaats in haar plannen?
- Praktijk: blijft het niet bij woorden, maar voert zij dat beleid ook uit, liefst op vernieuwende wijze?



afb. 01 Juryoverleg
afb. 02 Jury bezoek Rheden
afb. 03 Genomineerden tijdens dag van de pitches



DE JURY VAN DE BNG BANK ERFGOEDPRIJS 2019 BESTAAT UIT:

[Van links naar rechts]

Patrick Timmermans

directeur Erfgoed Brabant en duovoorzitter van OPEN

Karel Loeff

directeur Erfgoedvereniging Heemschut

Janneke Bierman

architect en directeur BiermanHenket architecten

Susan Lammers

Algemeen directeur Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Ina Adema

juryvoorzitter, burgemeester Lelystad en voorzitter bestuur BNG Cultuurfonds

Arnoud Odding

directeur Rijksmuseum Twenthe en Museum Twentse Welle

De jury

De juryleden aan het woord over het belang van de prijs en over hun rol als jurylid

JANNEKE BIERMAN:

‘Hoe kan het verleden inspiratie bieden voor de wereld van vandaag? Het werken met erfgoed kan voor verbinding en dialoog tussen mensen zorgen. Het is heel mooi om te zien dat er bij de genomineerden zoveel aandacht is voor erfgoed en dat het tot verrassende plannen leidt. De aanpak is best verschillend en ik hoop dan ook dat deze prijs een inspiratiebron is voor iedereen die zich iedere dag met hart en ziel voor inzet voor het erfgoed. Goed erfgoedbeleid maakt de stad gelaagder en interessanter.’

KAREL LOEFF:

‘Meer en meer zien gemeenten dat erfgoed een verbindende kracht heeft die benut kan worden. Over hoe dat moet, verschillen de meningen. Sommige gemeenten zien erfgoed alleen als marketinginstrument, maar dat doet geen recht aan de kansen die erfgoed biedt, vooral ook voor de eigen inwoners. Werken dus aan bewustwording totdat het DNA in ieders tenen zit. Het is een wisselwerking tussen bestuur en inwoners. En dat zien we terug bij de genomineerden!’

ARNOUD ODDING:

‘Iets is erfgoed zodra we meerwaarde in het behoud ervan zien. Ook al valt de oorspronkelijke gebruikswaarde weg. Een juweel bijvoorbeeld kan decennia in een laatje liggen voordat een nieuwe generatie het erfstuk opnieuw gaat dragen; een karakteristiek gebouw kan jaren leeg staan voordat het een nieuwe functie krijgt. Maar erfgoed sloop je niet en je gooit het niet weg, want het heeft meerwaarde. De **BNG Erfgoedprijs** inspireert bestuurders, ambtenaren en inwoners van gemeenten om die meerwaarden

te verzilveren en daarmee richting te geven aan een gezamenlijke toekomst.’

PATRICK TIMMERMANS:

‘Erfgoed gaat over spullen van vroeger met betekenis voor vandaag en morgen. En het gaat ook over de verhalen van de mensen van toen die in die objecten liggen te slapen om door ons wakker gekust te worden. Erfgoed gaat daarmee vooral ook over de mensen van nu die zich bezighouden met het behouden en doorgeven van de waarden van hen die voor ons gingen. Als inspiratiebron, als basis, als kompas. Erfgoed is bovenal mensenwerk. En dat zien we goed terug bij de kandidaten van de **BNG Bank Erfgoedprijs 2019**: gemeenten en gemeenschappen zetten zich samen in voor de toekomst van de verworvenheden van het verleden. Steeds meer, steeds beter.’

SUSAN LAMMERS:

‘Nederland heeft oog voor de waarde van erfgoed. Veel gemeentes zetten zich in om die waarde in stand te houden, te versterken en te benutten. Kortom om de toekomst een verleden te geven en het verleden een toekomst. Het is bijzonder om te ervaren hoezeer erfgoed in het DNA van een gemeente zit. En vooral hoe gemeentes de verbindende waarde van zowel het materiële als het immateriële erfgoed gebruiken om inwoners van verschillende generaties en verschillende achtergrond aan te spreken. Ons erfgoed is meerstemmig, in deze gemeentes klinkt een symfonie.’

Organisatorisch wordt de jury ondersteund vanuit **Kunsten '92**.

Genomineerden

Voor de **BNG Bank Erfgoedprijs 2019** is gebruik gemaakt van een longlist (en vervolgens een shortlist), aangedragen door vele erfgoedorganisaties en -specialisten. Bij eerdere edities tot 2018 was er een open aanmeldingsprocedure waarbij gemeenten zichzelf konden aanmelden. De winnaar van de **BNG Bank Erfgoedprijs 2019** is gekozen uit vier genomineerde gemeenten die volgens de jury allen hun erfgoed op positieve en innovatieve wijze weten in te zetten voor de ontwikkeling van de gemeente. Het proces verliep als volgt:

FASE 1 [ZOMER 2018]:

GESCHIKTE KANDIDATEN ZOEKEN EN SELECTEREN

De jury is door heel Nederland op zoek gegaan naar inspirerende gemeenten op het gebied van erfgoed. Dit deden zij mede met de hulp en adviezen van deskundigen en organisaties in hun netwerk en discipline. Vanuit de longlist stelde de jury een shortlist samen.

FASE 2 [NAJAAR – WINTER 2018]:

VIER GENOMINEERDEN AANWIJZEN

In een juryvergadering koos de jury de vier genomineerden. Deze gemeenten werden op de hoogte gesteld van hun nominatie en van de verdere selectieprocedure. Onaangekondigd en incognito bezochten de juryleden in het najaar vervolgens de vier genomineerde gemeenten om een beter beeld te krijgen van het erfgoedbeleid en om vragen voor te bereiden die tijdens de pitches in januari konden worden gesteld.

FASE 3 [JANUARI 2019]:

PITCHES EN BEPALING WINNAAR

Op uitnodiging van de jury hebben de vier genomineerde gemeenten in januari hun erfgoedbeleid toegelicht door middel van pitches. De jury stelde vervolgens vragen naar aanleiding van

deze korte presentaties en de jurybezoeken.

Alle vier genomineerde gemeenten woonden de pitches en vragenrondes van de andere genomineerden bij. Aansluitend vond het tweede juryoverleg plaats, waarbij de winnaar werd gekozen. De bekendmaking vindt echter pas plaats tijdens de prijsuitreiking. Voor de tweede maal wordt ook dit jaar de Publieksprijs (bestaande uit de eer en een aandenken) uitgereikt. De genomineerde gemeenten mobiliseren hun achterban om op hen te stemmen voor de publieksprijs.

FASE 4 [MAART 2019]:

UITREIKING & SYMPOSIUM

Traditiegetrouw wordt de gastgemeente gevraagd de prijsuitreiking te organiseren samen met het Erfgoedplatform van **Kunsten '92**. Gemeente Leiden, winnende gemeente van de **BNG Bank Erfgoedprijs 2018**, is gastgemeente voor de prijsuitreiking van de editie van 2019. De prijsuitreiking voor de gastgemeente is een mooie gelegenheid een inhoudelijk randprogramma te organiseren: om een breed publiek van erfgoedliefhebber en -professionals kennis te laten maken met het winnende erfgoedbeleid (vaak rondom een thema) en het stokje over te dragen aan de nieuwe 'beste erfgoedgemeente' van Nederland.



Amersfoort is een groeistad, de tweede stad van de provincie Utrecht, en vervult economisch een regiofunctie met een sterk gegroeid bedrijfsleven. Door de centrale ligging in Nederland is Amersfoort zeer goed bereikbaar. De gemeente heeft zich afgelopen jaren ingezet om een *erfgoedhub* te worden en (erfgoed)partijen met elkaar te verbinden. Amersfoort heeft een van de grootste spoorwegknooppunten van het land en is een belangrijke garnizoensstad. Een van de grootste schatten van deze gemeente is haar middeleeuwse historie die in vele beschermde monumenten te vinden is. De binnenstad trekt jaarlijks bijna een miljoen toeristen uit binnen- en buitenland. De vijftiende stad van Nederland heeft haar stadsrechten in 1259 verworven. Inmiddels is Amersfoort uitgegroeid tot meer dan 155.000 inwoners, grotendeels te danken aan nieuwere wijken in het Noorden zoals Kattenbroek, Nieuwland en Vathorst.



afb.01 Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)
 afb.02 Eemplein
 afb.03 Cafe Onder de Linde foto door Saskia Bernedis van Berlekom

Genomineerd

Amersfoort

Amersfoort wil de historische identiteit en aantrekkelijkheid van de stad versterken door het (gebouwde én archeologische) erfgoed op een samenhangende wijze in stand te houden. Waar mogelijk verbetert de gemeente de kwaliteiten van het stadsbeeld voor bewoners en bezoekers. Met archeologisch en bouwhistorisch onderzoek vergroot Amersfoort de kennis over de geschiedenis van Amersfoort (als basis voor ontwikkelingen) en maakt deze voor een breed publiek toegankelijk en beleefbaar. In Amersfoort wordt gewerkt aan een vitaal en sterk cultureel klimaat. Zij verbindt hedendaagse cultuur en architectuur met cultureel en industrieel erfgoed, monumenten en archeologie. Daarmee versterkt zij de culturele identiteit en de aantrekkelijkheid van de stad. Dat draagt positief bij aan het woon- en werkprofiel van Amersfoort. Bij de verkoop van monumenten in gemeentelijk bezit, brengt de gemeente de cultuurhistorische waarden in beeld en waarborgt de instandhouding.

Voor een goede erfgoedzorg werkt Amersfoort nauw samen met de stad en met de 'erfgoedpartners'. Monumentenzorg en archeologie kennen een breed draagvlak in de samenleving en de waardering voor de historische stad is groot. Om de doelstellingen op dit gebied te bereiken is een goede en intensieve samenwerking met inwoners en partijen uit de stad noodzakelijk: dus initiatieven vanuit de stad, die aansluiten bij deze doelstellingen, worden waar mogelijk omarmd en gefaciliteerd. In Amersfoort werkt men aan het betrekken van jongeren bij erfgoed in de stad, onder andere in het Eemhuis in de binnenstad van Amersfoort waar Archief Eemland, de Bibliotheek, Scholen in de Kunst en Kunsthal KAdE bij elkaar gehuisvest zitten. In het Eemhuis worden veel activiteiten georganiseerd die jongeren informeren over werkzaamheden in alle vier de locaties.



Hergebruik en duurzaam materiaalgebruik sluiten aan bij de gemeentelijke duurzaamheidsdoelstellingen. Op het gebied van energieverbruik zijn er nog verbetermogelijkheden: de gemeente wil eigenaren stimuleren om ingrepen op het gebied van duurzaamheid bij monumenten in te passen in de historische waarden. Zij adviseert eigenaren op dit gebied omdat dit maatwerk vereist. Op basis van enkele pilotprojecten bouwt de gemeente de kennis en de informatievoorziening over het verduurzamen van monumenten in de komende periode uit. Inmiddels is hiervoor de brochure 'Duurzaam Erfgoed' ontwikkeld, waarin ook de uitgangspunten voor zonnepanelen in een monumentale omgeving zijn toegelicht.

In het Eemhuis zitten Kunsthal KAdE, Archief Eemland, Bibliotheek Eemland, Scholen in de Kunst en gevestigd.

12

Leeuwarden

De geschiedenis van Leeuwarden gaat terug tot de Romeinse tijd. De stad is ontstaan op terpen die werden opgeworpen aan een inham van de Middellzee. Deze inham slibde later dicht en werd ingepolderd. De riviertjes Ee, Vliet en Potmarge mondden bij deze terpen uit in de zee. Men voorzag in zijn levensonderhoud door landbouw, visserij en scheepvaart. Op de terpen ontstonden drie nederzettingen: Oldehove, Nijehove en Hoek.

Leeuwarden zoekt in zijn erfgoedbeleid naar lokale verhalen die verbonden kunnen worden met moderne thema's. Zo is er in 32 dorpen in Friesland een programma onder kerktorens opgezet: professionals zijn met inwoners van de dorpen in gesprek gegaan om interessante verhalen te vertellen. In IJlst werd bijvoorbeeld het verhaal van de eerste ketter van het dorp verbonden met het persoonlijke verhaal van een Syrische vluchteling.

Bij Monumentenzorg en Archeologie staat zorgvuldig beheer van het boven- en ondergronds erfgoed voorop. In beleid en regelgeving is helder aangegeven hoe de gemeente met monumenten, archeologische vindplaatsen en cultuurlandschappelijke elementen wil omgaan. Zo stimuleert de gemeente duurzaam onderhoud, restauratie, herbestemming en transformatie. De onvervangbaarheid van de waarden van het erfgoed is hierbij een kernpunt. Daarnaast zet men de op het oog onbeduidende toevoegingen aan de leefomgeving in om de zichtbaarheid en 'leesbaarheid' van erfgoed te bevorderen. Dit vergroot indirect ook het draagvlak bij de inwoners voor cultuurhistorie. Waar mogelijk wordt ingehaakt op particuliere initiatieven, maar de gemeente draagt zelf ook veel bij.

Leeuwarden heeft in 2018 de titel van Culturele Hoofdstad van Europa met verve

waargemaakt. Met een uitgebreid programma op het gebied van kunst, cultuur en erfgoed is het gelukt om de gehele provincie enthousiast aan dit omvangrijke project te laten samenwerken en om nieuwe doelgroepen naar de hoofdstad van Friesland te trekken. Door de benoeming tot Culturele Hoofdstad zijn er veel nieuwe samenwerkingen met andere disciplines ontstaan, bijvoorbeeld met het sociale domein en op het gebied van natuur en klimaat. De aanvankelijke aarzeling en scepticisme bij de inwoners, vlak na de benoeming van Leeuwarden als Culturele Hoofdstad, verdween snel doordat de 'Iepen Mienskip' (open gemeenschap) centraal stond en deze de basis vormde voor het programma. Inwoners zijn trots op de gemeente, ook de jongere bevolking die Leeuwarden op de kaart wil zetten. Niet alleen Leeuwarden maar de hele provincie Fryslân kende een enorme groei aan bezoekers, uit binnen- en buitenland. De internationaal gerenommeerde reisgids Lonely Planet zette Friesland in 2018 op nummer 3 in de top 10 van beste Europese bestemmingen.

De toekomstvisie die de gemeente Leeuwarden heeft opgesteld, bevat een uitdagende agenda tot 2028. Zo zorgt men dat de beweging en de ambities die met Culturele Hoofdstad in gang zijn gezet, ook echt verder gaan.



afb.01 Leeuwarden, Blokhuispoort

afb.02 De Reuzen van Royal de Luxe

afb.03 Leeuwarden, Fries Museum

De stad Oss speelt een regionale rol als werk-, woon- en winkelstad. De stad is omringd door verschillende landschappen en ligt geologisch gezien op de rand van hogere, droge zandgronden en lagere, vochtige kleigrond, met de rivier de Maas in de nabijheid. Hoewel Oss een rijke historie kent – het was de hoofdstad van het Kwartier van Maasland van de Meierij van 's-Hertogenbosch – zijn er weinig overblijfselen uit het verleden bewaard gebleven. Wel zijn er nog een aantal monumenten die getuigen van de industriële historie.



afb.01 Molenstraat, Museum Jan Cunen

afb.02 Herbestemming in Ravenstein: In een molen zijn nu een brouwerij en bakkerij te vinden. Foto door Ruben van Vliet.

Genomineerd

Oss

Door de samenvoeging van Oss met Megen, Berghem en Ravenstein is binnen de gemeentegrenzen sprake van een zeer rijkgeschakeerd landschap. Het omvat een open landelijk gebied, kleine dorpjes, middeleeuwse vestingstadjes, een grootstedelijk centrum in het groen en een groot aantal rijks- en gemeentelijke monumenten: 23 kernen langs ruim 40 kilometer lange Maasoever. Oss biedt naar eigen zeggen de voordelen van een dorp, maar dan in een stad: met een bruisende stad vol winkels en eetgelegenheden aan de Maas én de dorps gastvrijheid van de vestingstadjes.

De gemeente Oss voert zorgvuldig beleid op het gebied van monumentenzorg, archeologie en cultuurhistorische landschappelijke waarden, dat bijdraagt aan een verbetering en vergroting van de aantrekkingskracht van op het gebied van historie, natuur- en cultuurtoerisme en recreatie. Daarmee wordt de werkgelegenheid en het cultureel besef vergroot.

In ruimtelijke ontwikkeling gaat de gemeente structureel zorgvuldig om met de waarden op het gebied van monumenten, archeologie, landschap en erfgoed en neemt deze als uitgangspunt voor de planvorming. Op het gebied van cultuurtoerisme liggen voor de gemeente Oss ook kansen voor het benutten van de cultuurhistorische waarden.

Het Stadsarchief Oss is momenteel een spin in het erfgoedweb en fungeert als initiator en aanjager. Op beleidsniveau maakt erfgoed momenteel voor het eerst deel uit van het coalitieprogramma. In 'Kansen zien, kansen pakken 2018-2021' stelt de gemeente zuinig te willen zijn op het aanwezige culturele erfgoed. Het doel hierbij is om het erfgoed voor een groter publiek te ontsluiten. Ter vergroting van de bewustwording bij bewoners heeft de gemeente het informatieboekje Mens en Maasland gepubliceerd. Inwoners zetten zich tegenwoordig veel meer in voor het



behoud van het erfgoed dan voorheen. Hierdoor staat dit onderwerp nu ook op de politieke agenda. Ook lokale heemkundeverenigingen en wijk- en dorpsraden willen hun cultuur en erfgoedwaarden behouden, vergroten en zichtbaar maken voor publiek.

De gemeente Oss is uniek in Europa ten aanzien van de grootste aaneengesloten archeologische vindplaats van graven uit de diverse perioden. Archeologen hebben bij Kessel de plek ontdekt waar de Romeinse veldheer en staatsman Julius Caesar in 55 voor Christus twee Germaanse stammen vernietigde. En ook de vier rijksmonumentale grafvelden (waaronder Paalgraven en Vorstengrafdonk) zijn bijzonder. In de gemeenten Oss en Landerd liggen de zogenaamde luisterkeien. Ze zijn onderdeel van het project 'Liberation Route Brabant': een informatieve, 'beleefbare' route die op aantrekkelijke en laagdrempelige wijze de geschiedenis van de bevrijding van Brabant tot leven brengt.

Rheden

In de loop van de 19e eeuw vestigden veel renteniers en gepensioneerden zich in de gemeente Rheden, met name in De Steeg en Velp. De nabije aanwezigheid van een stad (Arnhem) en de mooie natuur waren factoren die de groei van de gemeente Rheden stimuleerden. In honderd jaar tijd verviervoudigde het inwoneraantal van 5.000 naar 23.000. Het dorp Velp is nu het grootste dorp van de gemeente.



afb.01 Gazelle Rijwielfabriek

afb.02 Posbank, Rheden. Foto door Jurjen Drenth

De gemeente Rheden houdt zich intensief bezig met cultuurhistorisch erfgoed. Onroerend goed, groene monumenten, archeologisch erfgoed en immaterieel erfgoed vallen hieronder. De nadruk ligt hierbij op de groene ligging van Rheden en de zeven dorpen eromheen. In de gemeente zijn veel rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten en oorlogsmonumenten te vinden. Ook wordt er geïnvesteerd in beeldende kunst in de openbare ruimte. Met een proactieve houding probeert de gemeente, en specifiek de afdeling erfgoed, Rheden aantrekkelijker voor particuliere eigenaren om eigen bezet in stand te houden. Particuliere initiatieven worden zoveel mogelijk gesteund door de gemeente. Dit gebeurt vaak op maat, bijvoorbeeld door bestuurlijke en ambtelijke contacten aan te spreken, door partijen met elkaar in contact te brengen of te helpen met eventuele aanvullende financiën door middel van fondsenwerving.

Het Rhedense erfgoedbeleid is prominent onderdeel van - en voorwaardenscheppend voor - andere beleidsterreinen zoals ruimtelijke ontwikkeling, toerisme, recreatie, duurzaamheid, infrastructuur, cultuur, economie, natuur en landschap. In de vele projecten werkt men toe naar een gezamenlijk resultaat, en erfgoed is daarin regelmatig de verbindende factor. Erfgoed als begrip wordt vanuit het ruimtelijk domein ingevuld.

De grote betrokkenheid van de inwoners van Rheden en de zeven dorpen eromheen is zonder meer opvallend. Monumenteneigenaren, de vele vrijwilligers die zich inzetten voor één of meer monumenten of voor de Oudheidkundige Kring, Rheden op de Kaart of Open Monumentendag zijn het vermelden waard. Inwoners zelf voegen informatie toe met aan publicaties of websites, over bijvoorbeeld een gebied of een specifiek monument. Zij maken samen deel uit van een almaar uitdijende gemeenschap: de community Erfgoed Rheden, actief op bijvoorbeeld Facebook. De Open Monumentendag is een voorbeeld van een comité van vrijwilligers die zelfstandig het evenement organiseren. De rol van de gemeente



hierin is sturend van een afstand en is financieel betrokken.

De afgelopen jaren is veel aandacht besteed aan immaterieel erfgoed en de verzameling van lokale verhalen, een uitdrukkelijke en breed gedeelde wens van inwoners. Een groot verhalenproject is uitgevoerd, deels samen met de andere Gelders Arcadië gemeenten: *Geschiedenis in verhalen*. Een ander project dat vanuit het erfgoed is vormgegeven, is de Landgoederencoöperatie Veluwezoom. Hier krijgen mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt de kans om op één van de landgoederen te werken en zichzelf te ontwikkelen. Het is een streven van de gemeente is om zoveel mogelijk mensen mee laten doen aan de samenleving. De synergie met duurzaamheid is een steeds belangrijker thema geworden in het erfgoedbeleid. Met *Vivare* is een groot - door de provincie gesubsidieerd - project uitgevoerd, in het kader waarvan verschillende typen monumenten op duurzame en innovatieve wijze zijn gerenoveerd. In het beschermde dorpsgezicht Laag-Soeren is samen met de eigenaar van een voormalig boerenbedrijf een pilot uitgevoerd met zonnepanelen op een karakteristieke schuur. Rheden zit in het kernteam van het *Kennisnetwerk Duurzaamheid en Innovatie* in de provincie Gelderland, een provinciaal kennisnetwerk waarin bedrijven, overheden en onderwijsinstellingen samen werken aan een duurzame restauratiepraktijk.

De winnaar van 2018 aan het woord: Leiden

Het DNA van Leiden: cultuur en kennis

Volgens de jury won Leiden in 2018 de **BNG Bank Erfgoedprijs** “omdat Leiden een voorbeeld is voor andere gemeenten op het gebied van integraal erfgoedbeleid. Een gemeente met een hele duidelijke visie. Kenmerkend is de nauwe samenwerking tussen overheid, bewonersinitiatieven en ondernemers. Leiden heeft zijn erfgoedbeleid en –activiteiten goed geborgd en de profilering van de gemeente is helder. Een deskundig team van archivariissen, collectiebeheerders, bouw- en architectuurhistorici, erfgoedadviseurs, archeologen, monumentenzorgers werken samen aan de regionale historie van deze gemeente en de omliggende regio.” Leiden won ook de publieksprijs.

De duidelijke visie die de jury opviel is het gevolg van de metamorfose die Leiden vanaf de jaren '90 van de 20e eeuw onderging, van fabrieksstad in verval naar bloeiende kennisstad. Tijdens deze transformatie heeft de stad geworsteld met de vraag wat haar uniek maakt. Rembrandt? De musea? de centrale ligging in de Randstad, tussen Groene Hart en Bollenstreek? Uiteindelijk bleek dat je eigenlijk alleen maar het Rapenburg op en neer hoeft te lopen om te zien wat het karakter van de stad is: een combinatie van kennis en cultuur(historie). De universiteit is de instelling die Leiden onderscheidt van andere middelgrote historische Hollandse steden. Zij is ook het startpunt geweest voor de (rijks)musea, die een stabiele factor in het culturele leven zijn. Samen zorgen zij voor een woon- en werkklimaat dat vogels van allerlei pluimage trekt. Dat veel van deze vogels weer uitvliegen hoort bij deze levendige stad.

Toen Leiden eenmaal ontdekt had wat haar DNA was: kennis en cultuur, gingen gemeente, verenigingen, instellingen, bewoners en bedrijven vanuit dezelfde visie aan het werk. Dat leverde veel positieve energie op. Leiden bleek een, weliswaar



internationaal getint, dorp waar men elkaar makkelijk kan vinden en snel verbanden kan leggen. Samenwerking en integraal werken leveren meer op dan de som der delen, ook voor erfgoed.

HOE LAAT JE ERFGOED TELLEN?

Dat is dan ook wat we graag willen laten zien tijdens het erfgoed Symposium “Hoe laat je erfgoed tellen”. Hoe verbindt de stad erfgoed met de grote uitdagingen van de moderne leefomgeving? We laten zien hoe we het DNA van de stad activeren en benutten. Leidse instellingen, overheid, cultuursector en burgers werken samen in cross-over



allianties waarbij verhalen op innovatieve en verrassende wijze worden gebracht en vormgegeven. Wetenschappers, marketeers, stedenbouwers, theatermakers, museumdirecteuren en erfgoed specialisten vertellen hoe zij samen de stad maken, uitgaand van het Leidse DNA. Natuurlijk worden ook de missers belicht, want zowel in de wetenschap als in de cultuur geldt dat perfectie altijd aan de horizon ligt maar nooit bereikt wordt.

GEBOORTEHUIS VAN REMBRANDT

Ook de inzet van het prijzengeld moest het DNA reflecteren. Op basis van een studie van archieven en bouwhistorische kennis, ingebracht door Erfgoed Leiden en Omstreken, is door historisch reconstructieartiest Matthijs de Rijk een Virtual Reality-reconstructie van het geboortehuis van Rembrandt en zijn omgeving gemaakt. Deze reconstructie is te gebruiken met VR-brillen, maar wordt als Augmented Reality ook verwerkt in de app die Leiden Marketing voor het Rembrandtjaar 2019 laat maken. Op de site van Erfgoed Leiden zal de reconstructie te zien zijn mét de historische informatie die er aan ten grondslag ligt.

LEIDEN 2040

De komende jaren wordt er hard gewerkt aan een nog mooiere stad. Zo werken gemeente en inwoners bijvoorbeeld samen aan een aaneengesloten stadspark rond de historische singels; het Singelpark. Daarin ligt ook de monumentale Meelfabriek, dat een nieuwe bestemming krijgt voor wonen en bedrijvigheid. Het terrein rond de energiecentrale aan de noordrand biedt ruimte voor herontwikkeling van industrieel erfgoed en ruimte voor ambachten. Binnenkort opent Museum De Lakenhal haar deuren na een restauratie en vernieuwing en ook het stadhuis wordt komende jaren gerenoveerd.

Samen met de stad werkt Leiden aan een nieuwe Omgevingsvisie Leiden 2040. In het Leiden van 2040 gaan historie, cultuur en vooruitgang hand in hand, net als in het Leiden van vandaag. Nieuwe generaties voegen een eigen laag toe in een steeds veranderende en levendige stad. En bij iedere ontwikkeling benutten we de inspiratie van – en lessen uit het verleden.

afb. 01 Winnaar 2018 Leiden

afb. 02 Erfgoed Leiden

COLOFON

Tekst Kunsten '92

Uitgave Kunsten '92

Herengracht 62, 1015 BP Amsterdam

info@kunsten92.nl

Ontwerp www.studio026.nl

Financiële ondersteuning door

BNG Cultuurfonds

Erfgoedplatform van Kunsten '92

De **BNG Bank Erfgoedprijs** is een initiatief van het Erfgoedplatform van **Kunsten '92**.

De geldprijs van €25.000 wordt beschikbaar gesteld door hoofdsponsor **BNG Cultuurfonds**.

Kunsten '92



LEDEN ERFGOEDPLATFORM KUNSTEN '92

BOEI Nationale Maatschappij tot Restaureren & Herbestemmen van Cultureel Erfgoed

www.boei.nl

BRAIN Branchevereniging Archiefinstellingen Nederland

www.archiefbrain.nl

DEN Kennisinstituut cultuur & digitalisering

www.den.nl

DutchCulture

www.dutchculture.nl

Erfgoedvereniging Heemschut

www.heemschut.nl

Federatie Grote Monumentengemeenten

www.monumentengemeenten.nl

Federatie Ruimtelijke Kwaliteit

www.ruimtelijkekwaliteit.nl

KIEN Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland

www.immaterieelerfgoed.nl

LCM Landelijk Contact van Museumconsulenten

www.museumconsulenten.nl

Mondriaan Fonds

www.mondriaanfonds.nl

Museumvereniging

www.museumvereniging.nl

Nationaal Restauratiefonds

www.restauratiefonds.nl

Netwerk Steunpunten Cultureel Erfgoed

www.netwerksteunpunten.nl

OPEN Overleg Provinciale Erfgoedinstellingen Nederland

www.openerfgoed.nl

Stichting Reuvs

www.reuvsdagen.nl

Stichting Nationale Archeologiedagen

www.archeologiedagen.nl

VOIA Vereniging Ondernemers in Archeologie

www.voia.nl

Stichting Liniebreed Ondernemen

www.liniebreedondernemen.nl



Aan de wieg van het Erfgoedplatform staat **Kunsten '92**, de landelijke belangenorganisatie voor de hele kunst-, cultuur- en erfgoedsector, met 365 leden uit alle disciplines: theater, musea, erfgoed, toneel, dans, muziek, letteren, beeldende kunst, film, architectuur, muziek, vormgeving, creatieve industrie, (nieuwe) media. Daarnaast vele branche-organisaties, podia/theaters, orkesten, kunstenaars-organisaties en fondsen.

In 2009 kwamen enkele erfgoedorganisaties bijeen bij **Kunsten '92**: ook de erfgoedsector bleek behoefte te hebben aan een gezamenlijke lobby. Inmiddels bestaat het Erfgoedplatform uit vele leden uit alle hoeken: roerend en onroerend materieel erfgoed, en ook immaterieel erfgoed (zie linkerpagina). Het Erfgoedplatform introduceerde de **BNG Bank Erfgoedprijs** ter stimulering van goed gemeentelijk erfgoedbeleid. Bij gemeentelijke, provinciale en landelijke verkiezingen verspreidt het platform praktische beleidsagenda's over erfgoed. Het Erfgoedplatform was in 2018 (samen met extra organisaties zich voor de gelegenheid hadden aangesloten) actief betrokken bij het Europees Jaar van het Cultureel Erfgoed.

De leden van het Erfgoedplatform komen regelmatig bij elkaar om in te spelen op en informatie uit te wisselen over actualiteiten en bredere maatschappelijke tendensen die raken aan erfgoed. Ook signaleert het platform eventuele incidenten en urgente ontwikkelingen.

Meer informatie vindt u op www.bngerfgoedprijs.nl

BNG Bank Erfgoedprijs 2019

Jaarlijks wordt aan de gemeente met het beste beleid op het gebied van cultureel erfgoed een nationale prijs toegekend: de **BNG Bank Erfgoedprijs**. Voor erfgoed in brede zin: gebouwde monumenten, archeologie, museale collecties en archieven, maar ook historisch landschap, groen, mobiel en immaterieel erfgoed. En erfgoed voor de jeugd: erfgoededucatie!

Het moet gaan om lokaal beleid dat op draagvlak kan rekenen in de samenleving en dat doorwerkt in het totale beleid van de gemeente. Beoordeeld worden dus projecten, initiatieven, evenementen, maar ook beleid en besluiten van de gemeente. De **BNG Bank Erfgoedprijs** bestaat uit een bedrag van € 25.000 dat het BNG Cultuurfonds beschikbaar stelt. De winnaar wordt ieder jaar bekend gemaakt tijdens een feestelijke bijeenkomst, in de gemeente die de prijs het voorgaande jaar heeft gewonnen. De eerste winnaar in 2010 was de gemeente Dordrecht. Daarna namen de gemeenten Westerveld [2011], Schiedam [2012], Kampen [2013], Bergen op Zoom [2014], Beesel [2016], Zutphen [2017] en Leiden [2018] de prijs en de cheque mee naar huis. De **BNG Bank Erfgoedprijs** is een initiatief van het Erfgoedplatform van **Kunsten'92**, met het BNG Cultuurfonds als hoofdsponsor.